

Siyaset Arayışında “Ben” den “Biz” e Yöneliş

Mehmet Ali Açıkgöz¹

Özet

Sistem, parçaları arasında karşılıklı etkileşimin olduğu ve bu parçaların bağımlı birer değişken nedeni ile konjonktürel dalgalanmalara göre şekillenen yapıdır. Özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan ve toplumların gelişmesi açısından önem arz eden sonrasındaki dönemlerde makineleşmenin yarattığı rekabet nedeniyle kendilerine bir “öteki” toplum yaratarak kendi içerisindeki birlik duygusunu güçlendirmiş ve “biz” olgusunu geliştirmiştir. Ancak diğer toplumlara karşı kendi değerlerini üstün olarak görme süreci Almanya’da Nazi lideri Adolf Hitler gibi diğer başka toplumlarda da liderlerin ortaya çıkmasında yardımcı olmuştur. Zira yaratılan bu öteki algısı İkinci Dünya Savaşı’nın yaşanmasına ve savaşın ardından Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) lider oldukları İki Kutuplu Sistemin başlangıcı olmuştur. İki Kutuplu Sistem dahilinde küreselleşmenin adımlarının atıldığı ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu gibi gelecekte sınırların ortadan tümüyle kalktığı örgütlenmeler başlamıştır. Batı Blok’u içerisinde ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve küreselleşmenin getirisi olarak bireysel kazanç toplumsal kazançtan daha fazla olduğu için her toplum kendi içerisinde bireysel anlamda “ben” olgusu çerçevesinde hareket etmiş ve devletlerin siyasi yapılanmaları buna göre yapılandırılmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile ABD sistem içerisinde başat aktör olması yani 1990 yılı itibariyle günümüze kadar gelen zaman diliminde küreselleşme olgusu genel anlamıyla gelişme göstermiştir. Günümüz 2016 itibariyle ise bariz şekilde küreselleşme olgusu ve onun getirileri toplumların kendisi tarafından sorgulanmaktan öteye geçmiştir. 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaştan kaçan insanların Avrupalı devletlere sığınmak istemesinin ve bu devletlerde mülteci karşıtı politika/söylem geliştiren tarafların destek kazanması ya da ABD başkanı seçilen Donald Trump’ın Meksikalı, Müslüman vd. karşı sert politik söylemleri küreselleşme ile gelişen “ben” olgusundan yeniden öteki bir toplum algısının yaratıldığı “biz” olgusuna dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa, Bölgeselleşme, Küreselleşme, Sistem

¹ Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans. acikgoz27@gmail.com. **Geliş Tarihi:** 06.06.2017 — **Kabul Tarihi:** 09.11.2017

The Shift From “Self” to “We” in the Search of Politics

Mehmet Ali Açıkgöz²

Abstract

The system is a structure that interacts with its parts and is shaped by conjunctural fluctuations with dependent variables of these parts. Especially after the Industrial Revolution and after the importance of the development of the societies, they created an "other" society by strengthening the sense of unity within themselves and developed the "us" phenomenon because of the competition created by machine makers. But the process of seeing their values as superior to other societies has helped to bring out leaders in other communities, such as Nazi leader Adolf Hitler in Germany. This created perception of other caused Second World War and the beginning of the Bipolar System in which the United States America (USA) and the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) were the leaders at the period of post-war. Within the Bipolar System, organizations where the steps of globalization have taken place and in which the borders are completely abandoned in the future (like European Coal and Steel Community) have begun. As the development of economic relations within the Western Bloc and the individual gain as the effect of globalization is more than the social gain, each society has acted in the sense of "I" in the individual sense within itself and the political structures of the states are structured accordingly. The Cold War was the dominant actor within the US system with the end of the Cold War in other words, as of 1990, the period of globalization has developed in a general sense. As of today, by 2016, the phenomenon of globalization, obviously, is beyond questioning by the societies itself. The growing numbers of asylum seekers escaping from civil war of Syria began in 2011 and their facing towards European countries and then the growing acceptance of anti-refugee politics/discourse within these countries, or harsh political statements of elected president of USA Donald Trump against Mexicans, Muslims, etc. reveal that there is a shift from the phenomenon of “self” which is developed by globalization to the phenomenon of “we” which is a produciton of re-created perception of “other” from within “self”.

Key Words: United States America, Europe, Localisation, Globalisation, The System

² Ahi Evran University, Institute of Social Science, Department of International Relations. acikgoz27@gmail.com. **Date of Receipt:** 06.06.2017 — **Date of Acceptance:** 09.11.2017

Giriş

Benlik, bireyin kendisine bakış açısı, kendisini zihninde temsil ediş biçimidir (Aydın, 1996: 41). Çalışmada ise benlik, organizmacı yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Her canlı organizma hayatta kalabilme mücadelesi neticesinde sistemle uyumlu olmak zorunludur. Aksi halde organizma yaşam alanı bulmakta zorlanacak ve hayatta kalma süresi kısılacaktır. Aynı zamanda bu yaklaşım, özü itibariyle devletler gibi canlı organizma etrafında şekillenen her türlü yapının birer organizma gibi davranacağını ve organizma neye ihtiyaç duyuyorsa ortaya çıkan yapının da ona ihtiyaç duyacağı kabul etmektedir. Dolayısıyla devletlerin karar alma mekanizmaları da uluslararası sistemin ihtiyaçlarına göre toplumların yönetimi de değişkenlik gösterecektir. Bu durum tarih boyunca sürekli kendine tekrarlayarak sürmüştür.

Karar alma mekanizmaları kimi zaman toplumları bir tanrı kralın kutsal savaşı adına kimi zaman bu kutsiyeti kendi vatan toprağı ve toplumuna biz vurgusu yaptığı ulus devleti adına gerçekleştirmesi adına politikalar geliştirmiştir. Küreselleşme ağı ile birlikte ise diğer toplumları ötekileştiren biz algısı yerini kendi toplumu içerisindeki diğer bireyleri ötekileştiren benliğe bırakmıştır. Küreselleşme, sınırların şefflaşması nedeniyle ilişkilerin geliştiği ve karşılıklı bağımlılığın arttığı toplumların birbirini ötekileştirmesinin imkansız olduğunu iddia etmektedir. Bu iddia devletlerin karar alma mekanizmalarını ulus devlet vurgusu olan "biz" yerine, bireyin teşvik edilerek küresel rekabete hazırlanan aynı toplum içerisinde ötekileştirilen "ben" vurgusuna göre politikalar benimsenmiştir. Siyaset arayışındaki bu dönüşüm süreci, politikacıların söylemlerini ve daha önce benimsenen politikalarını küreselleşme bağlamında mı yoksa yine ulus devlet bağlamında ele aldığını ortaya konmaktadır.

Uluslararası sistemin halen önemli bir aktörü olan devletler, sistemin özelliklerine göre davranış tarzlarını belirlemek zorundadırlar. Sistem içerisindeki aktörlerin birbiri ile bağımlı değişkenler ve aktörleri oluşturan temel yapı taşı bireyler olduğu dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Eğer birey göz ardı edilirse sistemin merkezi boşluktan ibaret olacak, dolayısıyla bu boşluk sadece ve sadece "ben ve öteki"nin kısır döngüsünün içerisinde kaybolmaktan öteye gidilemeyecektir. Kısır döngünün içerisinde yer almamak için sistemin merkezine bireyin kendisi olan "ben"in konumlanmış olması nihai bir zorunluluk ifade etmektedir. Uluslararası sistemin sürekli olarak bir öteki yaratmasını ancak bu şekilde anlamlı kılabiliriz.

Uluslararası sistemin aktörleri, canlı birer organizmalar başka bir ifadeyle insanlar gibi belirli yaşam süreleri bulunduğunu söyleyebiliriz. Her insan bulunduğu ortama yani çevreye veya yaşamış olduğu dönemin özelliklerine uyum sağlamak zorundadır. Eğer modern dönem içerisinde yaşıyorsan ona göre bir yaşam tarzı ve karakteristik özellikler taşımak zorundasındır, aksi halde kendine herhangi yaşam alanı oluşturamayacağı için hayatta kalma süresi kısılacaktır. Bu nedenle sistem hakkında şu şekilde bir savda bulunabiliriz: "Uluslararası sistemin merkezinde bireyin yer alıyor olması, sistemik değişim ve dönüşüm ile birlikte bireylerin, toplumların ve dolayısıyla siyasi erklerin de

anlayış ve söylemlerini değiştirmektedir.” Bu durumda henüz toplumlar yerleşik hayata geçmediği göçebe dönemde dahi kendilerinin bir ötekisi bir düşmanı olduğu anlamına gelmektedir. İnsanlar ötekine karşı daima güçlü olmak zorunda olmuştur. Güçlü olduğu müddetçe ötekinin hakimi olabildiği gibi kendisinden güçlü olan ve anlam veremediği şeylere ise ilahi anlamlar vererek ona biat etmeyi tercih etmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, konunun genel çerçevesinin anlaşılabilmesi adına uluslararası sistem ve güç kavramlarının tanımları incelenmiştir. Zira insanın yaşamına şekil verebilen, onun anlayışını ve öğretilerini etkileyebilen hatta yeri geldiğinde ona biat ederek Tanrı gözüyle bakmasını ancak gücün etkisi ve uluslararası sistemin yapısı ile açıklanabilecektir. İkinci bölümde ise, insanın kendi kendisinin var olma sebebini diğer bir deyişle bilinçli olmanın getirmiş olduğu sorgulama ile kendi yaşamına anlam kazandırmaya çalışması incelenmiştir. Anlamlandırma çabasından bahsederken elbette uluslararası sistemin dönemsel özelliklerine göre bir dizi stratejiler yoluyla ilerleme gerçekleşirken aynı zamanda gücün bu stratejiler içerisinde nasıl bir konuma sahip olduğu da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde günümüz uluslararası sisteminin önemli bir kavramı ve de işlevselliği nedeniyle aracı olan küreselleşme ele alınmıştır. Özellikle küreselleşme insanları nasıl etkilediği, ne yönde gelişmeler yaşandığı ve nasıl oldu da toplumsal çıkar yerini bireysel “ben”in çıkarına devrettiğinin üzerinde durulmuştur. İnsanlık tarihi boyunca bireysel çıkarların toplumsal çıkarlardan sonra geldiği için post-modern dönemin bireyi önceleyen ve küreselleşme ile güçlenen bu anlayış insanlık tarihi açısından da önem kazanmıştır. Ancak burada şu sorular ortaya çıkmaktadır: “Modern dönemin ulus devlet anlayışının yıkımı sonrasında post-modern dönemin bireysel rekabeti ön gören anlayışı yeni yıkımların önüne geçebilir mi?”, “Post-modern dönemin muğlak belirsizliği insanların arayış içerisinde oldukları yaşamlarını anlamlandırma çabalarına bir çözüm sağlayacak mıdır?”

Dördüncü ve son bölümde ise, modern devlet anlayışı ile post modern devlet anlayışı arasında bir kıyaslama gerçekleştirilirken siyasi partilerin slogan ve söylemleri ele alınmıştır. Aynı zamanda Soğuk Savaş sonrası dönemde önemli gelişmeler kaydeden batı değer yargıları perspektifinden modern ve post-modern dönemlere de değinilmiştir. Neoliberal ekonomi anlayışının ve batı değerlerinin özellikle Soğuk Savaş sonrası cezbediciliğinin artması onun krizlere ne denli bir çözüm olabileceği değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ise, post-modern dönemin benliği öne çıkardığı ve bireysel rekabetin sistemin temelini yerleştirdiği algı 2008 küresel ekonomik kriz ile çözülmeye başlamış ve Arap Baharı (özellikle Suriye İç Savaşı) mültecileri karşısında kutsanan batı değerleri yerini modern dönemin ulus devlet anlayışı olan toplumsal olarak “biz”e devrettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Uluslararası Sistem ve Güç Kavramları

Muzaffer Ercan Yılmaz sistemi, sözcük anlamı itibariyle, aralarında düzenli ilişkiler bulunan ve bir parçada meydana gelen bir değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı değişkenler dizisi olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2013: 45). Tayyar Arı ise sistemi, aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliklere sahip ve birinde meydana gelen bir değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı değişkenler dizisi şeklinde tanımlamaktadır (Arı, 2010: 493). Charles McClelland'a göre ise, sistem kendilerini dış çevreden ayıran ve belirlenebilen sınırlar içinde etkileşmekte olan bir bütündür (Arı, 2009:154). Richard N. Rosecrance ise sistemi, belirli tarihsel dönemi karakterize eden güç ve diplomatik ilişkiler kümelenmesi olarak kabul etmektedir (Griffiths, Roach ve Solomon, 2011: 115). Kenneth Waltz ise, sistemi, bir siyasi yapı ve etkileşim içerisinde bulunan öğelerden oluşan bir bütün olarak tanımlar (Serdar, 2015: 16).

Sistem üzerine yapılan bu tanımlar daha da çoğaltılabilir, ancak yapılan sistem tanımlarından anlaşılacağı üzere; sistemi oluşturan parçaların kendi aralarında bir etkileşimin bulunduğu, her parça sistemin bir özelliğini barındırdığı için ortak yönleri mevcuttur. Bu bağlamda uluslararası sistem, aralarında bağımlı ve düzenli ilişkiler bulunan, başta devletler olmak üzere majör uluslararası aktörlerin oluşturduğu bir yapıdır (Yılmaz, 2013: 45). Uluslararası sistem bünyesinde "alt sistem" olarak anılan daha küçük sistemler bulunur ve bunlar genellikle coğrafi ve fonksiyonel alt sistemler olarak ikiye ayrılırlar (Yılmaz, 2013: 45). Alt sistemin herhangi bir yerinde ilişkiler ve bu çerçevede meydana gelen değişiklikler sistemdeki diğer ilişkileri de etkiler (Arı, 2009:155).

Uluslararası sistem, anarşik bir yapıya sahiptir. Uluslararası sistem, devletlerde olduğu gibi merkezi bir otorite tarafından denetlenememesi ya da herhangi bir yaptırım gücü olmaması nedeniyle sistemi oluşturan aktörler, zorunlu olarak kendi güvenliklerini sağlamakla yükümlüdür. Bu durum, güvenliğin devlet hükümetlerinin temel sorumluluğu olduğu anlamına gelmektedir (Baylis, 2008: 71). Kendi güvenliklerinin sağlanmasının yolu ise diğer aktörlerden daha güçlü olabilmektir. Güç kavramı hakkında ortak bir tanım geliştirilememiştir. Konu dışına çıkmamak adına ve sistemi oluşturan temel aktörler olarak ortaya çıkan devletlerin ve onların sistemi dönüştürmeleri hususunda bu çalışmada kapsayıcılığı münasebetiyle Jeffrey Hart'ın güç kavramından yararlanılacaktır. Hart, kaynaklar ve aktörler üzerindeki kontrolün aslında güce ulaşmada bir araç olduğunu ve gücü asıl tanımlayan kapasitenin, olaylar ve sonuçlar üzerinde kontrol olduğunu vurgulamaktadır (Özdemir, 2008: 125). Olay ve sonuçlar üzerinde etki olmadığı sürece güçten bahsedilemez.

İnsanlığın Yaşamını Anlamlandırma Çabası

İnsanı diğer canlılardan ayıran yekpare özelliği onun farkındalığı yani bilincidir. Bilinç, kişinin yaşamını şekillendirmesini sağlayan temel etkidir. İnsan bilinci sayesinde öleceğini ve ölümden kaçışın olmadığını bilen tek canlı olmuştur (Bauman, 2014: 40).

Ölümün er ya da geç geleceğinin bilinmesi yaşamı ve ölüm sonrasının bilinmezliğini anlamlandırma ihtiyacını ortaya çıkartmıştır.

Başlangıçta birey olarak insanın tek başına yetersizliği ile güvenlik endişesine paralel olarak toplumlar var olmaya başlamıştır. Her toplum zamanla kendine özgün karakterini ve kültürünü oluşturmaya başlamışlardır. Bauman, kültürün oluşmasında ve insanlar için bu denli değer arz ediyor olmasını insanların sorunlarının nihai bir sonucu olarak ele almaktadır: "Dünyayı ziyaretim geçici olduğuna göre, niye buradayım- ve eğer varsa, hangi amaçla?" (Bauman, 2014: 41). Kültür, maddi ve manevi değerleri içerisinde barındırdığı için toplumlar yaşamlarını belirli bir döneme dek anlamlandırmalarına ve böylece diğer toplumlarla özdeş yönler farklılaşarak toplumlar arasında ayrılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Ölümün gölgesinde yaşam sürdüren insanlığın, yaşamlarını anlamlı kılmak ve yalnızlıklarından kurtulabilmek adına geliştirdikleri çözümler yaşanan dönemin anlayışına da yansımıştır. Değişen dönemlerin anlayışları da birey düşüncesi çerçevesinde değişeceği için karar mekanizması dikkate alınarak geliştirilen bir dizi stratejiler ile açıklamak faydalı olacaktır. Bu stratejiler; yaderk strateji, yaderk/özerk strateji ve özerk stratejilerdir (Bauman, 2014: 42-67; Tatar, 1998). Yaderk stratejide insan, verilen hükümlere, neyi neden emrettiklerini iyice anlamaya çalışmaksızın ya da başka bir ifadeyle özerk olmayan ve sadece itaati gerekli kılan hiyerarşik dönemi kapsamaktadır. Ayrıca yaderk strateji, ölüp yok olmak yerine ölüm sonrası kendisine yeni bir yaşam bahşedilecek savı üzerine kuruludur. Bahşedilen yeni yaşam dünyanın geçiciliğinin vermiş olduğu acıyı öldükten sonraki yaşamın sonsuzluğu ile sağlayacağı kalıcılık sayesinde dindirebilecektir. Ancak ölüm sonrası güzel bir yaşam olduğu gibi cezalandırılacakları bir acı ve ızdırap dolu yaşamda bulunmaktadır. Eğer konulan kurallara uyar ve sorgusuz sualsiz söylenenin gerçekleşmesi halinde ölümden sonra ödül olacak olan sonsuz mutlu yaşamı elde edebilirsiniz. Zira yaderk stratejilerin özlerinde barındırmış oldukları savların herhangi teste tabi tutulamaması (dogmalardan besleniyor olması nedeniyle), onu doğrulanabilir ya da yanlışlanabilirliğine yönelik kesin bir yargıya varılmasını önlemiştir. Dolayısıyla yaderk strateji toplumlara, dünyanın ölümlülüğünün vermiş olduğu acıyı ve bireysel güvenlik hissiyatını karşılayan ortak bir amaç edinmesini sağlamaktadır.

Teknolojinin gelişmesi, coğrafi keşifler, merkantilizmin gelişimi ve Sanayi Devrimi ile birlikte toplumların hem düşünsel hem de sosyal yaşantıları üzerinde derin dönüşümlere neden olmuştur. Yaşanan dönüşüm elbette toplumların daha önce benimsedikleri yaderk stratejiyi terk etmelerini de sağladı. Yerine yarı yaderk yarı özerk bir stratejiye yönelmişlerdir. Yaderk/özerk strateji aslında bir geçiş dönemi stratejisi olduğu için her iki dönemde özelliğini içerisinde barındırmaktadır. Toplumların yaderk düşünceyi terk ederek özerkliğe yönelmeleri tek başına teknolojik gelişimlere bağlanması doğru olmayacaktır. Toplumlar teknolojik gelişimin yanı sıra yaderk düşünceyi de devam ettirebilirlerdi, fakat devam ettirmek istemediler. Salt yaderk düşüncenin hakim olduğu

yani orta çağ düzeninin var olduğu, meşruiyetini doğrudan tanrıdan alan dinin ve din adamlarının rakipsizliği onların diledikleri gibi karar alabilmiş ve bu uğurda toplumlari yönlendirebilmişlerdir. Tarihte/günümüzde yaşanan din savaşları/dinsel örgütlenmeler (Haçlı Seferleri, Otuz Yıl Savaşları, IŞİD, El-Kaide eylemleri vd.), otorite ve iktidar rekabetinden kaynaklanmıştır. Orta çağ Avrupası'nda Kilise elinde bulundurduğu dini iktisadi, dinsel ve siyasi bir güç olarak kullanarak insanlara cennetten arsalar satıyor, iktidari için krallar onlardan onay almadığı takdirde tahta geçemiyordu. Dinsel meşruiyet bu dönem iktidar söyleminin temeli (Çetin, 2002: 80) olduğu için sosyal hayatın ve dolayısıyla yönetim şeklinin de temelini oluşturmuştur. Çünkü din Hegel'in de söylemiş olduğu gibi "sonludan sonsuza yükselmektedir" (Hegel, 1986: 411-416; Alıntılan Arslantürk-Amman, 2008: 305).

15. ve 16. yüzyıllarda coğrafi keşiflerin başlaması ve özellikle 15. yüzyılda Amerika'nın keşfedilmesi ile İspanya, Portekiz ve İngiltere gibi ülkeler zenginleşmiştir. Zenginlik ayrıca yönetim algısının değişmesini de tetikleyici unsur olmuştur. Teritoryal (toprağa dayalı) anlayış temelinde muğlak çizgilerden ibaret olan sınırlar 1648 Westphalia Antlaşması ile devletlerin tam egemen olduğu daha keskin sınırlar çizilmeye başlanmıştır. Egemen devlet anlayışı yaderk stratejinin zayıflamasına neden olurken, onun asıl elindeki gücü kaybetmesine neden olan darbeyi 18.yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi ile almıştır. Sanayi Devrimi ile Avrupa'da yaderk anlayış yerini yaderk/özerk anlayışa devretmiştir.

"Miras alınmış ya da öğrenilmiş kurallar yeterli olmaktan çıkmıştı ve vahyedilmiş ya da başka bir şekilde ulaşılmış bilgelik ile daha önce eşine rastlanmamış, haritası çıkarılmamış durumların karmaşıklığı arasında genişleyen mesafe ancak insanların kendi yapacakları seçimlerle -tehlikeli, hatta kumarı andıran hamlelerle, eksik bilgi sahibi olarak ve çıkacak sonuçlar konusunda hiçbir kesinliğe sahip olmaksızın alınacak kararlarla doldurulabilirdi" (Bauman, 2014: 43).

Bauman, yeni stratejinin özerkliğini vurgularken aynı zamanda bu stratejinin yaderk olduğunu da söylemektedir. Yaşam ve ölümün anlamlandırılması halen insanı aşan bir durumdan ibarettir. Ölüm ve yaşamı anlamlandırmada insanın yetersizliği nedeniyle ilahi olan yani yaderk anlayışın getirmiş olduğu çözümlerden yararlanılmak zorunda kalınmıştır.

Orta çağda temelleri atılan liberalizm sadece iktisadi yapıyı şekillendirmekle kalmamış aynı zamanda yeni düşünce akımları geliştirmesinin de önünü açmıştır. Özellikle 18.yüzyılda Fransa'da gerçekleşen 1789 İhtilali ile fitili ateşlenen (romantik) milliyetçilik akımı 19. ve 20.yüzyılda yaşanacakların temelini oluşturmuştur. Romantik milliyetçilik önceliği, akıldan ziyade duygunun kendisine vermektedir. Benedict Anderson bu nedenle ulus fikrine hayali cemaatler şeklinde açıklamaktadır:

"Ulus, bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilir, çünkü her ulusta fiilen geçerli eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, ulus daima derin ve yatay olarak tasarlanır. Son iki yüzyıl boyunca milyonlarca insanın, birbirlerini öldürmekten çok, böylesi sınırlı hayaller

uğruna ölmeye razı olmalarını mümkün kılan şey, son kertede, bu kardeşliktir” (Anderson, 1995: 22).

Yaderk/özerk stratejinin bir diğerk yönü burada da var olmaktadır. İmparatorlukların tebaası olarak yaşamlarını sürdüren farklı etnikler/milletler, böylece topluluklar halinde “benlik”leri adına mücadele etmeye başlamışlardır. Toplulukların benlikleri adına dönüşüm yaşaması birey algularını da dönüştürmüştür. Bireyin toplumu oluşturan en temel yapı olduğu düşünülecek olursa, bireyin içerisine doğacağı toplumu seçmemesi, dünyaya geldikleri aile üzerinde herhangi bir seçme hakkına sahip olmamaları dolayısıyla insanlar ve toplumlar, onların millet unsuruna bağlı olarak kendi ölümlülüklerini milletin ölümsüzlüğü ile kalıcı hale getirebilmiştir (Bauman, 2014: 45).

Salt yaderk strateji de var olmayan insanların seçim şansı yaderk/özerk stratejinin var olma sebebidir. Elbette yaderk stratejinin çözümünü bir kenara bırakılmadan yerine millet ve aile bağları gibi seçim şansı olmayan kalıcılık esas alınmış olsa da seçim şansının olmadığı konularda mutlak itaati ile bireysel ölümlüden sonra yaşatabileceği bir dava edinebilmiştir. Bauman, millet ve aile bağları konusunda, bireysel ölümlülüğün verdiği ezaya getirilen kolektif çözümler demektedir (Bauman, 2014: 47). Önceleri tebaası olunan imparatorluğun ya da bağlı olunan inanç çok daha kalabalık toplumlar yaratırken artık farklı milletlerin kendi benlikleri uğruna yani milletler bekalarına yönelik karar alabilir konuma gelerek o kalabalık toplumlar daha da küçük boyutlara indirgenmiştir. Bu tür kolektif çözümler II. Dünya Savaşı sonuna dek toplumlar tarafından destek görmüştür. Ancak I. ve II. Dünya Savaşı insanlığa büyük kayıplar yaşatmış olması kolektif çözümünde başarısızlığını ortaya koymuştur.

Milliyetçilik akımı ile birlikte radikalleşen yaderk/özerk strateji yerini salt özerk stratejiye bırakmıştır. Aslında sanayileşen devletler arasındaki rekabet toplumların milliyetçi duygularının kabarmasını sağlamak için toplumsal anlamda “biz” ve “öteki” yani bizden olmayana yaratma sürecinin başarısız daha doğrusu kazananı olmamasının nihai sonucu olarak bireyin kendi “ben”liği ile öteki “ben”ler arasındaki rekabete evrilmiştir. Karl Marx, “bireylerin ne oldukları onların üretimlerinin maddi şartlarına bağlıdır” der (Engels-Marx, 1968: 38). Toplum davranışlarını göz önüne aldığımız takdirde Marx’ın bu savına birçok örnek bulabilmekteyiz. Toplumlar kitlesel olarak özellikle birbirine yakın güçlerin rekabeti büyük savaşları da kaçınılmaz kılmıştır. Yaderk strateji de din kurumlarının kullanmış olduğu bireyin itaatini yaderk/özerk strateji de toplumların seçmiş olduğu siyasi erkler kullanmıştır. İki savaşın büyük yıkımını yaşayan Avrupa ülkeleri 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle dikey bütünleşmeye yönelik AB’nin ilk aşamaları olan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nu daha sonra Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomi Topluluğu’nu kurmuştur. Böylelikle imparatorluk tebaasına üyelikle başlayan kendisiyle aynı amaç için bir araya gelmiş olduğu “biz”den, bireysel rekabetin diğerlerinin kaybı bireyin kendi kazancı olacağı ve her kararı yalnızca kendi seçim hakkına sahip olduğu “ben”e dönüşümünün kapıları da aralanmıştır. Ancak bu dönüşüm Soğuk Savaş nedeniyle 1990’lı yıllara kadar tam anlamıyla kendisini gösterememiştir.

Küreselleşmenin Getirisi Olan “Ben”

İnsanlık tarihi boyunca bireyin benliği 20. yüzyıl ikinci yarısına dek hiç bu denli öne çıkmamıştır. Eskitaş çağından itibaren gerek toplayıcı yaşam gerekse avcılık ile başlayan süreçte hiçbir zaman insanlar sadece kendi yararları için çalışmamışlardır. Çünkü koruma, barınma, beslenme vb. işlerde bölümlere ayrılarak benden ziyade birlikten yararlanılmıştır. Günün kısıtlı süresinde yani zamandan kazanarak daha fazla iş yapabilme olanağı sağlamıştır ki bu durum aynı zamanda devletlerin başarılı örgütlenmesine de temel teşkil etmiştir. Bu da bizlere bireyin sosyal yaşantısının ve hatta bireyin kendisinin toplumun ve sistemin yegane temel yapı taşı olduğunun bir göstergesi olmaktadır.

İlkel Çağda göçebe toplumların yerleşik hayata geçerek artı ürün vermeye başlaması (buna Gordon Childe, Neolitik devrim adını verir) üretilen ürünlerin ve yerleşik toplumun dış etkenlerce yağmalanmasına karşı yerleşik toplumda kolektif hareket mekanizması tetiklenmiştir. Ancak bu dönemde özel mülk, miras gibi kavramlar tam manasıyla gelişmediği için toplumun lideri, zengini gibi temsilci sınıfı da oluşmamıştır. Alaeddin Şenel ilkel toplulukları tam da bu nedenle “bireysiz birlik” olarak adlandırmıştır (2011: 26). Artı ürün önce uygar toplumun daha sonra ise kent devletlerinin ortaya çıkmasında büyük pay sahibi olmuştur. Kent devletlerinde artık yönetici, din adamları, köylü ve askerler gibi sınıf katmanları oluşmuştur. Bununla birlikte önceki bölümde bahsedilmiş olan yaderk ve yaderk/özerk stratejilerin kendilerine yaşam alanı bulmaları sağlanmıştır. Ancak küreselleşmeye doğrudan etki eden Sanayi Devrimi olduğu için bu döneme kısaca değinilerek küreselleşmeye geçmekte faydalı olacaktır.

İnsanlığın, yaşamına anlam kazandırma çabası, ölüm bilincinin verdiği korku ve teolojik söylemlerin vaadi olan bedenin ölümü ruhun ölümsüzlüğe kavuşması din adamları ve din kurumlarının toplum üzerinden tartışmasız otoritesini sağlamıştır. Sınıf katmanları arasında azımsanamayacak derecede farkın olması ve özellikle artı ürün veren köylünün yaderk stratejiye aşırı bağlılığı inancın nüfuz alanını imparatorluk sınırları dışına çıkarmasına kolaylık sağlamıştır. Kitleler üzerinde etki gücü yüksek olan din kurumlarının iktisadi yapı ve toplumun düşüncesinin şekillenmesinde önemli bir aktör olarak ortaya çıkarmaktadır. Din kurumlarının etki alanının azalması, başka bir ifadeyle elindeki gücün sorgulanması ve de gücü kaybetmesi “Aydınlanma Hareketi”nin başlamasıyla gerçekleşmiştir. Aydınlanma felsefesiyle mutlak özgürlüğü ve devletin bireylerin iradesine dayanan bir kurum olduğu inancı sekülerizm, demokrasi, makine endüstrisi ve liberal pazar ekonomisi anlayışı da güçlenmiştir (İnalçık, 2006).

Liberal pazar ekonomi anlayışının güçlenmesi hali hazırda rekabet ve ötekileştirme süreci içerisindeki toplumların savaşını mutlak kılmıştır. İlk olarak 1914-1918 I.Dünya Savaşı ardından 1939-1945 II.Dünya Savaşı ve son olarak ise II.Dünya Savaşı sonrasında başlayarak 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasına kadar gerçekleşecek olan Soğuk Savaş’ın yaşanmasının temel nedeni olmuştur. İki dünya savaşında büyük yıkım yaşayan devletler kitlelerin rekabeti ve ulus devletlerin hırsı

yerini bireylerin rekabetine bırakarak yeniden büyük savaşların yaşanmasının önüne geçmeyi arzu etmişlerdir. Böylece ulus devlet çizmiş olduğu keskin sınırları daha şeffaf hale getirerek devletlerarası işbirliğini önceleyen politikalara yönelmiştir. Soğuk savaş döneminde ilk adımları atılan bu politikalar küreselleşmenin ve neoliberal anlayışın da destekçisi olmuştur.

Wallerstein küreselleşmeyi, liberalizmin 19.yüzyılın ortalarından bu yana süren jeokültürü olarak ele almaktadır (2001: 52; Alıntıl原因 Kaygusuz, 2009: 173). Küreselleşme, evrenselleşme olarak değil, eş zamanlı ve birlikte bir hareket tarzını nitelendirir (İçli, 2001: 163). Küreselleşme, ulus devlet anlayışını zayıflatmasına rağmen devletlerin rekabet edebilirliğini sürdürebilmesi adına ulus devletlerin siyasi karar alıcıları tarafından desteklenmek zorunda kalmıştır. Küreselleşmenin mekânsal aitliği olmaması duvar örülerek oluşturulan coğrafi sınırları şeffaf hale getirmiş ve sermaye ve bireylere hareket özgürlüğü sağlamıştır. Özellikle önceki dönemlerde toplumların bir diğer toplumu ötekileştirerek rekabet edilebilirliğini güçlendirdiğini dikkate alacak olursak küreselleşmenin öteki algısını da değiştirdiğini söyleyebiliriz. Küreselleşme ile birlikte gelen sermaye ya da küreselleşme ile sağlanan piyasa akışkanlığına karşı ötekileştirdiğini hissettiren hasmane bir tutum veya davranış gerçekleştiği zaman kendisine daha misafirperver davranan çevreye yönelmekte güçlük çekmeyecektir (Bauman, 2016: 19).

Ötekinin yaratıldığı ortamda toplumda zenofobi gelişerek hükümet politikalarının da dünya vatandaşlığını savunan küresel devlet yerine, kendi ulus devletinin vatandaşlarının korkularına yanıt verebilen politikalar ve söylemler tercih edilecektir. Fakat küreselleşme ve onun paralelinde neoliberal anlayış, gelişecek olan işbirliği alanlarının yaratmış olduğu ya da olacağı karşılıklı bağımlılığın daha önceki dönemlerde yani modern dönemde görülen ırka dayalı (ulus devlet içerisindeki çoğunluğu sağlayan ırkın azınlıkta kalanlara karşı uygulamış olduğu ötekileştirme süreci) ötekileştirmenin gerçekleşmeyeceğini savunmaktadır. Eğer herhangi bir yerde bu tür bir eylem gerçekleşecek olursa bu durumda diğer bağımlı aktörler devreye girerek durumu sonlandıracak böylece herhangi bir öteki yaratılmadan düşman edinimi sonlandırılacağını öngörmektedir. Sav, devlet düzeyinde analiz edildiğinde teorik açıdan makul görülmektedir. Ne şartla olursa olsun sistem içerisinde aktörlerin rekabet düzeyleri ve rekabetleri sonucunda kazançları eşit dağılım göstermediği için ülkesinde kendisinden daha fazla kazanan yabancıya karşı bir düşmanlık hissi oluşacak ancak hissiyatın zamanla birikerek kitlesel eyleme dönüşmesi devletin kendisi ve işbirlikçileri arasında hoş karşılanmayacağı için çözüm bulabilmesinde küresel ortaklar bulabilecektir. Bauman'ın modern dönem özellikleri arasında değerlendirdiği;

"Gözetleme kuleleri ve gardiyanların anlık dikkatsizliğinden yararlanarak nefes bile almalarına izin verilmeyen mahkumlarıyla Panoptikon'du. Dikkati asla dağılmayan, her daim uyanık, inançlı ve itaatkarları ödüllendirmede ve başkaldıranları cezalandırmada kararlı ve hızlı Büyük Birader, bir diğer ikonik yapıydı" (Bauman, 2017: 55).

Diğer devletlerden destek alamayacağı için yakın tarihe nazaran şiddetli taraftarlarının oluşması da önlenmiş olacaktır. Devlet düzeyinde artacak olan karşılıklı bağımlılıklar sadece ekonomi alanında değil aynı zamanda siyasi ve sosyal ilişkilerin gelişmesi dolayısıyla kültürel farklılıkların yaratmış olduğu olumsuz etkileri kültürlerin birbirini tanınmasıyla ortadan kaldıracaktır.

Bauman, gelişen teknoloji ile küreselleşme çağının, zamansal/mekânsal mesafelerin teknoloji vasıtasıyla sıfırlanması, insanlık durumunu homojenleştirmekten çok kutuplaştırma eğiliminde olduğunu söyler (Bauman, 2016: 26). Zannedildiği gibi kutuplaşma ve onun sonucu olan ötekileştirme son bulmayacaktır. Küreselleşme, bireyin çıkarlarına öncelik tanımış olması, toplumun çıkarlarının bireyin kendi çıkarları ile daima paralel olmadığını da ortaya koymaktadır. Post-modern dönemde modern dönemdeki gibi içerisinde doğulan toplumun diğer toplumla olan rekabeti değil, bireyin kendi toplumundaki diğer bireylerle olan rekabeti söz konusudur. Dolayısıyla Bauman'ın söylemiş olduğu gibi kutuplaşma zorunlu olarak varlığını koruyarak sayısını da arttıracaktır.

Her yeni sistem döngüsü münhasır özelliklerine göre kendine yeni ötekiler yaratmaktadır. Özellikle enformasyon akışının teknolojik gelişmelerle birlikte hızlanması sistemin dönüşümünü ve onun değerlerinin birikim sürecini de hızlandırmaktadır. Küreselleşme ile birlikte ise, özünde özerk strateji benimsendiği için öteki olarak karşımıza diğer bireyler ve onların bireysel çıkarları adına oluşturdukları örgütlenmeler çıkmaktadır. Birey, kendi kararlarını alarak iplerin başkasının elinde olduğu, gönül bağılıklarının sömürüldüğü bir dünya düzenine karşı tutum sergileyecektir ki bu ise sistemin belirsizliğini besleyecek olan kaotik ortamı yaratacaktır.

Aslında küreselleşme ve neoliberal dünya düzeninde yani post-modern dönemde, birey kendi kararlarını verdiği ve gelişen iletişim araçları ile dünyanın her tarafındaki kişilerle irtibat kurabildiği ve ilişkiler geliştirebilecek donanımına sahip olarak kalabalıklar içerisinde yalnız kalmayacaktır. Teorik olarak bu varsayım doğrulanabilir durumdadır. Ancak sistem aktörlerini oluşturan toplumların ve bu toplumları oluşturan en küçük yapı taşı olan aile dahil olmak üzere yapısal dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümü kısa ve yüzeysel olarak şu şekilde açıklayabiliriz:

“Çekirdek aile yapısı tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru evrildikçe öncelikle sayısal olarak bir azalma yaşamış ve zamanla bireysel yaşama oranları artmıştır. Ekonomide, gelişen teknoloji ile birlikte emek ihtiyacı azalarak işsizliği arttırmış, yeni meslek alanları oluşmuş, ancak her şeyden önemlisi de gelir dağılımında adaletsizliği arttırmıştır. Politikada, yeni söylemler geliştirilme zorunluluğu ile insanı temel alan politikalar üretilmeye çalışıldığı gibi demokrasi gereği çok seslilik esas alınmaya başlanmıştır” (Cezayirli, 2004: 33-37).

Bauman, küreselleşme fikrini, “dünya meselelerinin belirsiz, ele avuca sığmaz ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğu” (Bauman, 2016: 69) olarak değerlendirir. Diğer bir ifadeyle

küreselleşme, uluslararası sistemin düzensizliği yani herhangi bir denetim mekanizmasından muaf olduğu için girilen girdi ile istenilen sonucun elde edilemediği sonucu belirsiz kaotik düzendir.

Post-modern dönemde birey yanlış konumlandırılmış olması nedeniyle uluslararası sistem adeta aktif fay hattı üzerine inşa edilen bir bina konumundadır. İnsanlık var olduğu ilk günden beri daha doğrusu topluluklar halinde yaşamaya başladığından beri hiçbir zaman bireysel çıkar topluluğun çıkarından önce gelmemiştir. Bireysel çıkarlara öncelik tanınması, bireylerin yaşamlarında büyük boşluklar ve anlamsızlıkları yaratmıştır. Enformasyon akışının hızı boşlukları doldurabilecek herhangi bir yapı/bağın oluşmasına ve olgunlaşmasına izin vermemektedir (Cezayirli, 2004: 38). Dolayısıyla birey her ne kadar ölümlülüğün vermiş olduğu acıyı anımsamayacak derecede rekabete yönelmiş olsa da yalnızlığın ve geleceğin belirsizliğinin yaratmış olduğu kaygı karşısında çareyi kendisi ile benzer dünya görüşüne sahip diğer bireylerle bir araya gelebileceği topluluklara/cemaatlere dahil olmakta bulmuştur.

F. Tönnies'in sınıflandırması ve aynı zamanda 1887 yılında yayımladığı *Gemeinschaft und Gesellschaft (Cemaatler ve Cemiyetler)* eserinde de belirtmiş olduğu gibi cemaat; çoğu zaman yüz yüze olan ilişkilere, geleneksel ve organik bağlardan oluşmaktadır. Ancak Bauman'ın belirtmiş olduğu üzere cemaatler, geleneksel ortamda ne kadar etkili olursa olsun, güvenlik üreten mevcut araçların (ve aslında insanların birlikte yaşamasının temel koşullarının), toplumsal mekan sınırlarının genişlemesine ayak uyduramamaktadırlar (Bauman, 2003: 51). Bu nedenle cemaatler ancak küçük gruplar halinde şekillenebilir ya da örgütlenebilirler. Ortak dünya görüşüne sahip olunması aynı toplumdan olma zorunluluğu ortadan kaldırmaktadır. Küreselleşmenin ve enformasyon akışının sınırları ortadan kaldırmasını nedeniyle kültürel aidiyetlerin ulus devletin sınırlarını da aşmasını kolaylaştırmaktadır. Gerek LGBT hareketleri gerekse çevreci hareketler olsun dünyanın her tarafından destekçi bulabilmektedir. Ancak bunlar mekânsal genişleme nedeniyle üyelerin bağlarının daha yumuşak olmasına neden olmaktadır. Yine de sosyal ağlar sayesinde ya da internet sayesinde her cemaat amacı ne olursa olsun kendisine destek bulabilmekte ve bu da insanları bölgesel sınırlandırmalardan azad ederek cemaatlerin yurtsuzlaşmasına yardımcı olur (Bauman, 2016: 26). Cemaatlerin yurtsuzlaşmasına en güzel örneğini günümüz radikal İslamcı terör grupları oluşturmaktadır. Özellikle Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), Ortadoğu'da ortaya çıkan terör örgütü olmasına rağmen yazılı ve görsel iletişim araçlarını etkin kullanımı sonucunda insanlarla yüz yüze görüşerek ikna etme gereği duymadığı gibi dünyanın her tarafından üyeler kazanabildi (ayrıca yalnız kurt eylemleri gerçekleştirenler oldu). Böylelikle daha esnek ve hızlı bir eylem kabiliyeti de elde etti. Ayrıca bireyler de post-modern dönemin şu anı yaşama düşüncesinin anlamsızlığını örgütlerin amaçlarını hayat felsefesi edinerek yaşamlarını anlam kazandırabildi.

Diğer önemli husus ise küreselleşmenin bireysel olarak zenginleşmeye sağladığı güçtür. Liberal ve neoliberal ekonomi anlayışı çerçevesinde zenginler varlıklarına varlık

katarken, fakirlerin daha da fakirleştiiği inkar edilemez gerçektir. Eşitsizliğin boyutunu İngiliz yardım kuruluşu Oxfam'ın açıkladığı en zenginler listesinden anlayabiliriz. Zira en zengin 8 kişi 3,6 milyar kişiye eş değer bir servete sahip (Sözcü, 2017). Peki adeta azınlığın da azınlığı konumunda bulunan bu zenginlik toplumların çoğunluğunun faydasına ne gibi etkileri gerçekleşiyor ya da gerçekleşiyor mu? Bu sorunun cevabı oldukça geniş olduğundan sadece konumuz açısından önemli olan tarafından değerlendirecek olursak ilk olarak fırsat eşitliği yaratıyor mu diye bakılması gerekmektedir. Fırsat eşitliği anlayışının hakim olduğu toplumlarda zenginlikten eşit ölçüde eşit özelliklere sahip bireylerin rekabeti sonucu liyakat içerisinde faydalanmasını sağlayacak ve bu da toplumun yararına gelişim sağlayacaktır. Şayet fırsat eşitliği olmayan toplumlarda daha iyi olandan ziyadesiyle uzak biri zenginlikten faydalanarak toplumun zenginliğe ortak olmasına izin vermeyecektir. Fırsat eşitliği hususunda Kuzey ve Güney Kore örneği bariz şekilde açıklayıcı olmaktadır. İktisadi anlayışları farklı olduğu için eleştirilebilir ki eleştirenler haksız sayılmazlar bu nedenle diğer örnek olarak Afrika ülkeleri zengin kralları olmasına rağmen açlık, susuzluk ve hastalıklarla mücadele eden emeği sömürülen ancak krallarının zenginliğinde artış topluma herhangi fırsat tanımamaktadır. Başka bir ifadeyle Afrika ülkeleri açısından iktisadi anlayış merkez-çevre ilişkisi çerçevesinde gelişerek krallar kendi ülkesinin zenginliklerini dışarıya akışında köprü başı görevi görerek kendi toplumu dışında hem iş birliği yaptığı aktörleri hem de kendisinin zenginliğine zenginlik katmaktadır.

Kısaca özetleyecek olursak, liberalizmin temellerinin atılmasıyla başlayan süreç neoliberal anlayış ile devam etmiş ve Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu sistemin son bulması ve küreselleşmenin güçlenmesiyle bireyin benliği önceliği elde etmiştir. Artık ruhun aksine egonun kendisi önem kazanarak, en baştan beri sistem içerisinde kendisine yer bulabilen yaderk argümanlar yerini özerk argümanlara bırakarak post-modern döneme uyum sağlamaya başlamıştır. Önce dindarların, sonra da sırasıyla vatanseverlerin ve aile babalarının ruhları kullanılmaz hale gelince, savaş alanında geriye sadece terk edilmiş ve yalnız ego kaldı (Bauman, 2014: 51). Sadece egonun varlığı ise politikaları ve politik söylemlerin değiştirmesine sebep oldu.

Sistemik Dönüşüm ile Birlikte Politik Söylemin Değişimi

Uluslararası sistemi oluşturan herhangi bir parçasında meydana gelecek bir değişiklik sistemin tümünü buna bağlı olarak yeniden şekillendirecektir. Bu bağlamda kamusal alan arayışı, modern ve post-modern dönemlerdeki politika ve politikacıların söylemlerinde meydana gelen değişimler ele alınacaktır.

Modern dönemin başlangıcı hakkında net bir tarih olmaması ve öncesi dönemin ayrıca incelenmesi gerekliliği nedeniyle burada modern dönemin habercisi niteliğine sahip olay Martin Luther'in Wittenberg kilisesine 95 maddelik manifestosunu astığı 1517 yılı kabul edilecektir (Özmen, 2014: 556). Luther, Katolik Kilisesinin hakim olduğu bir dönemde papalığın endüljans politikasını yani ölüm sonrası cennete girebilmek adına inananlara af belgesi satışı gibi Kutsal Kitap İncil'de yer almayan ve inananlar ile Tanrı arasına girerek

önemli bir güç olan Papalık'a sorgusuz itaatin sonu anlamına geldiği için önemli tarihtir. Başka bir deyişle, Hıristiyan Avrupa dünyası adına yaderk stratejinin sonun başlangıcı anlamında taşımaktadır. Luther, manifestosu ile kendisinden sonra sistemin şekillenişini sağlayacak olan meşalenin ateşini yakmıştır.

18.yüzyıl sonlarında ulus devletin ortaya çıkması ve Napolyon Savaşları'nın sebep olduğu karışıklıktan sonra, Avrupa liderleri güç dengesini 1815 Viyana Kongresi ile sağlayabilmişlerdir (Kissinger, 2006: 14). Ancak modern dönemin dengesi devletlerin sanayileşme ihtiyaçlarını karşılayabilmek, toplumun istenilen yöne doğru hareket edebilmesi ve politik erklerin en büyük ihtiyacı olan toplum desteğinin sağlanabilmesi için açıkta saklanabileceği alanı olmayan diğer ulus devletin öteki ilan edilmesi kamusal alan konusunda politikacıların zorlanmalarını sağlamıştır. Mesela Fransızlar için Almanlar bir öteki Almanlar için de Fransızlar öteki kabul edilir. Elbette toplum açısından Fransız olmak onur ve gurur verici bir durum olduğunun empoze edilmesi ya da Alman toplumu açısından Almanların üstün ırk olması nedeniyle diğer toplumlara karşı sert tutum içerisinde olan liderlerin destek görmesini sağlamıştır. Bu durumu sadece Avrupa toplumu ya da Almanya ile sınırlı tutulamaz. Çünkü her devlet kendi inşa sürecinde toplumunun desteğine ihtiyaç duyar ve onlara hedef vererek inşa sürecinin sekteye uğramasını önlemeyi hedeflemektedir. Çarlık Rusya'da, Çar I.Petro'nun Rusya'da uyguladığı Batıcı politikalar ülkede zamanla Batı karşıtı anlayışını geliştirerek Rus toplumu için öteki olarak Avrupa kimliği şekillenmiştir.

Modern dönemin ulus devletlerinin birbirini ötekileştirme süreci 20. yüzyıl ortalarına dek iki dünya savaşına neden olmuştur. Özellikle Almanya'da Birinci Dünya Savaşı sonrası başlayan ve Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP) iktidara gelmesi ile Weimar Cumhuriyeti son bulmuş ve III. Reich yeniden kurulmuştur. Adolf Hitler öncülüğündeki Nazi Partisi propaganda araçlarını kullanarak Almanca konuşan herkese ulaşmaya çalışmıştır. Nazi ideolojisinin temelinde yatan "ulusal bir toplum" (Volksgemeinschaft) (United States Holocaust Memorial Museum) fikri oluşturduğu için propaganda bakanı Goebbels tarafından radyo yayınları, afişler bastırılarak "*Güçlü ve Üstün Almanya*" propagandaları ile toplumu da harekete geçirmeyi başarmıştır. Aynı şekilde İtalya'da Ulusal Faşist Partisi lideri Benito Mussolini'de propaganda araçlarını kullanarak İtalyan halkını savaşa sürüklemiştir.

Modern dönem ulus devlet anlayışının doğurmuş olduğu ağır sonuçlar 20.yüzyıl ikinci yarısı itibariyle sistemin zorunlu kıldığı dönüşümü gerçekleştirmeye başlamıştır. Daha önce bahsedildiği gibi ulus devlet anlayışı yerini küresel devlet ve dünya vatandaşlığına bırakmıştır. İlk ciddi manada örneğini ise Avrupa Birliği (AB) olarak karşımıza çıkmaktadır.

AB politikaları, neo-fonksiyonel yaklaşım benimsenerek, topluluk çatısı altında birbirleriyle çelişen çıkarların dengelendiği, sosyal farklılıkların uzlaştırıldığı siyasi bir süreçtir. (Tatoğlu, 2006: 5) Devletler arasında bir alanda başlayan işbirliği ve entegrasyon süreci zamanla diğer alanlara da yayılarak sürecin sadece ekonomi alanıyla sınırlı

kalmasını önleyecektir. Dolayısıyla entegrasyon süreci, ulus devletlerin coğrafi sınırlarını ortadan kaldıracığı gibi ulus devletin yaratacağı ötekiyi de ortadan kaldıracaktır.

25 Aralık 1991 tarihinde Mihail Gorbaçov’un istifasıyla birlikte SSCB’nin dağılması ile sonuçlanan Soğuk Savaş, modern döneminde kesin olarak son bulması anlamına gelmiştir. 1990’lı yıllar artık post-modernizmin beraberinde küreselleşme çağının kapılarını aralamıştır. Ayrıca ABD önderliğindeki Batı Blok’unun Soğuk Savaş’tan zaferle ayrılması küresel çapta kendi değer yargılarını empoze etme imkanı da tanımıştır. Diğer bir ifadeyle insan hakları, demokrasi, özgürlük gibi söylemlerin vurgusunu kendisine meşru zemin hazırlayabilecek ve manevra alanını genişletebileceği politikalar geliştirmiştir. Aslında manevra alanını genişleten politikadan ziyade ekonomik anlayış olmuştur. Sosyalist ekonomi anlayışının neoliberal anlayışa mağlup olması, neoliberalizmin cezbediciliğini arttırmıştır.

İkinci olarak, Bruce Russett’in savunmuş olduğu “Demokratik Barış Kuramı”, demokrasilerin birbiri ile savaşmayacağını ya da demokratik devletlerin diğer totaliter devletlere nazaran daha az savaşkan olduğu iddiasında bulunur (Emeklier ve Sandıklı, 2012: 14). 1991-2001 yılları arasında sistemin hegemon gücü konumunda olan ABD öncülüğünde NATO 1999 yılında uluslararası hukuka aykırı olarak Kosova’ya müdahalede bulunmuştur. Bill Clinton yönetiminde ABD’nin dış politikasında “ABD’nin güvenliğini dolaylı olarak ilgilendiren ama çıkarlarına doğrudan bir tehdit oluşturmayan önemli durumları” içeren C-listesinde yer alan Kosova’ya (Nye, 2003: 184) müdahalesi, ABD’nin küresel kapitalizm, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri çerçevesinde küresel barışın garantörü ve barış koşullarını denetleyen polis gücü görevine soyunduğunu ortaya koymuştur. (Çiftçi, 2009: 209) Clinton’ın yerine gelen George W. Bush, 9/11 terör saldırısı sonrası kullanmış olduğu “şer eksenli ülkeleri” tabiri dünyayı “iyiler ve kötüler” şeklinde ikiye ayırmıştır. (Hurmi, 2010: 58)

Şer eksenli ülkeleri neoliberal değerlerin başka bir ifadeyle batının değerler yargılarına (hukukun üstünlüğü, demokrasi ya da serbest piyasa ekonomisi gibi) karşı çıkararak kendilerine has yönetim tarzı benimsedikleri için başta ABD’nin olmak üzere batı değerlerinin hegemonyasına tehdit oluşturmaktadır. Daha doğru ifadeyle şer eksenli ülkeleri demokratik barış kuramına göre tehdit oluşturmaktadır. Kuramı temel alarak hareket eden Bush 2003 yılında Irak’ı işgal ederek kimyasal silahlar kontrol altına alınacak, bir daha totaliter rejimler iktidara gelmemesi için daha demokratik ve özgürlükçü kurumlara sahip bir Irak’ın inşası hedeflenmiştir. Ancak hedeflenen ile gerçekleşen arasında farklılık ortaya çıkmıştır. Bush, uluslararası sistemde ABD’nin konjonktürel dalgalanma ile birlikte sistemin değişim rüzgarını yakalayamaması hegemonik gücünü koruyamamasına neden olmuştur. Bush’un halefi olan Barack Obama, henüz yemin töreninde Bush’un imparatorluk düşüncesi olan “demokratiksin ya da düşmansın” algısını yumuşatacağının işaretlerini konuşmasında göstermiştir. Yemin törenindeki konuşmasında Obama İslam dünyasına, “ilerlemek için ortak çıkarlar ve karşılıklı saygıya dayalı yeni bir yol arıyoruz” diye seslenmiştir. (Ergan, 2009) Obama,

selefi olan Bush gibi kuvvet kullanımından ziyade ikili ilişkileri geliştirmeyi tercih ederek daha az maliyeti daha sağlam temellere sahip olan yumuşak güç ve kamu diplomasisine yönelmiştir.

Yumuşak güç kullanımı aslında ABD açısından Obama ile dış politika aracı olarak kullanılmaya başlanmamıştır. Zira 1998 yılından beri ABD Dışişleri Bakanlığı "İnsan Hakları ve Demokrasi Yardım Fonu" ile neoliberal devlet anlayışının eski Sovyetler Birliği coğrafyasındaki ve diğer totaliter devletlerde gelişebilmesi adına iktisadi destek sağlanmaktadır. Ancak Bush geriden müdahale yerine fiilen sahaya müdahale etmeyi tercih ettiği için ABD'nin yumuşak gücü zarar görmüştür. Obama döneminde ise zarar gören yumuşak gücün yeniden olumlu algı yaratması için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Böylelikle Obama döneminde destek gören taraflar iktidara geçtiklerinde ABD'nin desteğini aldıkları için bir tehdit oluşturmadığı gibi ABD düşmanı da olmayacaktır. Aynı zamanda neoliberal ekonomiyi benimseyen devletler sanayileşen diğer devletlerin pazarı konumuna dönüşebilecektir. Dolayısıyla küreselleşmenin gelişimi ve ulus devlet anlayışının zayıflaması neoliberal anlayış için bir zorunluluk ifade etmektedir.

AB üyesi devletleri post-modern dönemde küreselleşmenin bir diğer önemli aktörü konumundadır. Özellikle batı değerlerini ilke edinmiş ulus üstü bir yapılanma olmaları, gelişmiş iktisadi yapısı ve bireyin ulus kimliği ile değil Avrupalı üst kimliğini ön plana çıkarması bakımından tek olması önemini daha da arttırmaktadır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da başlamış olması ve serbest piyasa ekonomisinin kesintiye uğraması büyük krizlere (ilk örneği 1929 Büyük Buhan) zemin hazırlarken, krizlerin de radikal liderlerin toplum tarafından destek görmesini sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi Adolf Hitler'in kendine yaşam alanı bulması kriz ortamında gerçekleşmiştir. Modern dönemin özelliği olan ulus devletlerinin ötekisi olarak inşa edilen diğer toplumlarla gerçekleşen rekabet ilk olarak ulus devletlerin daha sonra ideolojilerin çatışmasına ve savaşmasına neden olmuştur. Post-modern dönem beraberinde ulus devlet rekabetini bireylerin rekabeti haline dönüşmüştür.

Küreselleşme sayesinde sermaye ve emek daha akışkan hale getirmiştir. Gelişmiş iktisadi yapıya sahip olan AB ve ABD gibi ülkeler sunmuş oldukları fırsatlar nedeniyle dünyanın birçok coğrafyasından göç alarak farklı etnilere ev sahipliğini üstlenmiştir. İlerleyen zamanlarda ise göç eden bir zamanlar azınlık olarak gittikleri bölgelerde çoğunlukları oluşturmaya başlayarak politik ve iktisadi yapı içerisinde güç elde edebilmişlerdir. Elde edilen güç, kendi ülkeleri ile yaşamlarını sürdürdükleri ülkeler arasındaki ikili ilişkilerinde de etkileyicisi olmalarını sağlamıştır. Mart 2017 tarihinde Türkiye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın Hollanda'da sınır dışı edilmesi ile gerilen ikili ilişkiler Hollanda'da yaşanan Türk vatandaşlarının protestoları bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. (Sputnik News, 2017)

Batıda ABD ve AB'nin başat aktör konumuna karşı doğuda Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Rusya Federasyonu (RF) başat aktör konumundadır. Rusya, zengin enerji kaynaklarını neoliberal ekonomiye uyumsallaştırarak sisteme entegre olurken Çin ise, ucuz iş gücü

endüstriyel kapasitesi ve aynı zamanda hem devletin hem de özel şirketlerin yatırım yaptığı ülkelere işçi göçü gerçekleştirerek (Karakuş, 2010) yapılan yatırımların öteki ilan edilmesini de önlemektedir. Ancak doğru aktörleri insanlara batının sunduğu fırsatları sunmadığı için küreselleşmenin insani boyutu olan göçün batı ülkelerine doğru yoğunluk göstermiştir.

Post-modernizm ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte göç olaylarının da yoğunlaşması devletlerin kültür, ekonomi ve siyasetleri üzerinde de geniş etkileri bulunmaktadır (Güleç, 2015: 82). Modern çağın anlayışı olan ulusal benlik ya da ötekiye karşı toplumsal “biz” post-modern dönemde bireysel anlamda “ben” ile yer değiştirmiştir. Post-modernizmin bireyi özerk karar aldığını ve birey aynı toplumdaki diğer bireylerle rekabet ettiği için rakipleriyle birlikte hareket etmeyerek kendi çıkarlarına göre hareket edeceğini savunmaktadır. Bu ise insanların içinde bulunan toplumun heterojenleşmesine hoşgörü ile yaklaşılmasını sağlamıştır. Heterojen toplumda hoşgörü ortamı teoride barışı sağlayacağı düşünce gayet makul görünüyorsa bile kalıcı çözüm olmadığını yaşanan ekonomik ya da siyasi krizler neticesinde göstermiştir.

2008 yılında ABD’de başlayan Mortgage krizi ile başlayan ve sonrasında domino etkisi ile tüm dünyaya yayılarak küresel ekonomik krizin (Yıldırım, 2010: 49) sonuçları neoliberal savların geçiciliğini desteklemiştir. Kriz, ABD’den sonra Avrupa’da sırasıyla: Yunanistan, İtalya, İspanya, Belçika Portekiz ve İrlanda’da etkili olmuştur (Turgan, 2013: 233). Krizden derin şekilde etkilenen Yunanistan’da aşırı sağ, ırkçı ve faşist bir parti olarak nitelendirilen Altın Şafak Partisi, (Dede, 2012) 2012 yılındaki genel seçimlerde yüzde 7’ye yakın oy almıştır (Karabat, 2015). Altın Şafak Partisi her ne kadar iktidar olamasa da neoliberal ve küreselleşmenin önemli savlarına karşı bir anti tez örneği teşkil etmektedir. Böylece Yunanistan’da ortaya çıkan sağ ve aşırı sağ partilerin yükselişi başta diğer AB üyesi devletleri etkilerken son olarak ise ABD’de etkisi göstermiştir.

2010’un son haftalarında Tunus’ta Muammer Buazizi’nin kendisini yakmasıyla başlayan Arap Baharı (CNN Türk, 2011) milyonlarca insanın savaşın olmadığı refah düzeyi daha yüksek ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Hâlihazırda ekonomik krizden ziyadesiyle etkilenmiş olan AB ülkelerinin hassaslaşan yapısı göçler nedeniyle kırılganlığını arttırmıştır. Son olarak 2011 yılından beri süregelen Suriye İç Savaşı da Arap Baharı’ndan etkilenmiş diğer devletler gibi milyonlarca insanın göç etmesine neden olmuştur. Bu son göç dalgası, politikacıların, batı değerlerine bağlılık yerini kendi ulus toplumunun menfaatini düşünmeye yöneltmiştir. Euronews’in Politika uzmanı Jean Yves Camus ile gerçekleştirmiş olduğu röportajda Camus Avrupa’daki aşırı sağ partilerin yükselişinin kaynağı olarak “mülteci sorununu” gördüğünü söylemiştir (Claudet, 2016). Mülteciler ile kültürel, sosyal farklar ya da kimlikler arasındaki keskin ayrılıkların bulunması mültecilere karşı toplumların hoşgörüsünü ortadan kaldırmıştır. Ancak bu durum sadece AB için geçerli değildir. Aynı hoşgörüsüz ve ulusal çıkarlarını ön planda tutan söylemleri ile 2016 seçimlerini kazanan Donald Trump’ın ABD’si de dahildir. Trump seçimlerde ABD’nin sorununun göçmenler olduğunu mülteci Meksikalıları sınır dışı etmek ya da

Meksika sınırına duvar örmeği dahi öneren teklifler sunmuş ve özgürlükler ülkesi, demokrasinin temsilcisi konumundaki ABD'nin dahi kutsanan batı değerlerini sorguladığını ve modern dönem anlayışının hakim olmaya başladığını ortaya koymuştur.

Sonuç

Uluslararası sistem aktörlerin değişimi ile kendisine sürekli yeni biçimlere bürünecektir. Ancak konjonktürel dalgalanmalar ile gücü elinde bulunduran yani hegemon gücün kendisi sisteme kendi en iyi olduğu yönlerine göre şekil verecektir. Sistem döngüsünün son hegemon gücü konumunda olan ABD için ise bu liberal-neoliberal ve küreselleşme olmuştur. Kendisini manda ve himaye altından kurtulan ülkeler için Özgürlükler Ülkesi olarak lanse ederek yumuşak gücünü 2000'li yıllara dek korumuştur. Buna göre de Batı değerlerini empoze etmiştir. Ancak değişen uluslararası sistem (post-modernizmin zirve noktası) 2008 ekonomik krizi artık post-modern ilkelerin yani bireyin öncelendiği, rekabetin diğer bireyler arasında geçtiği ortamdan modern dönemin söylemlerine doğru evrilmiştir. Bu evrilişin nedeni ise post-modern dönemin neoliberal ekonomi algısı yani karşılıklı bağımlılığın öteki yaratmayacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ancak düşünülenin tersi gerçekleşerek İngiltere'nin AB'den ayrılığını, kıta Avrupa ülkelerinde aşırı sağ partilerin yükselişini sürdürmesine olanak tanımıştır.

Kamusal alan arayışı içerisinde ve bu değişimin farkında olan politikacılar kendilerine öteki yaratarak seçimlerde başarı sağlamaya çalışmaktadırlar. Bunun son dönemlerdeki örneği ise en demokratik anayasaya sahip olduğu iddiasında bulunan Hollanda ile Türkiye arasında yaşanan krizdir. Her iki tarafta kendi halkının vatanseverlik duygularını harekete geçirecek söylemler gerçekleştirerek bireysel çıkarlarını unutmalarını sadece anavatanlarını yani ulus devletlerini desteklemeleri amaçlanmıştır. Politikalarda buna göre şekillenmiştir. Sonuç olarak, siyaset arayışında politikalar sisteme paralel olarak şekillendiği için günümüz siyaseti ekonomik krizler sonrası ve üstelik yoğunlaşan göçler post-modern dönemin bireyin benliğinin yerine ulus devletin toplumsal olarak bize yönelik politikalar üretmesine yol açmıştır. Ayrıca post-modern dönemdeki bireysel rekabet bölgesel işbirliklerin de gelişmesine yardımcı olmuştur. Uluslararası sistem aktörleri arasındaki eşit olmayan güç dağılımı ya da rekabet edebilirlik düzeyi, kendilerine yakın olan coğrafyalara, kültürlere yönelerek girişmiş olduğu işbirlikleri ile diğer rakipleri ile mücadelede kendilerini daha güçlü konuma taşımaya çalışmışlardır. Bunun sonucunda ise küreselleşme ile birlikte bölgeselleşmenin ve yerleşmeye yönelik daha fazla çaba gösterilmiştir. Dolayısıyla küreselleşme kutuplaşmayı önleyememiş daha fazla kutbun ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Çünkü küresel rekabet düzeyini arttırabilmek adına öncelikle kendi iç dinamik unsurlarını daha sonra kendisini istikrarsızlaştırmaması adına bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi 2008 küresel ekonomik kriz sonrası ulus devletin toplumsal manada "biz"e dönüşüne ve küresel aktörlerden gelebilecek tehdit unsurlarına karşı bölgesindeki diğer devletlerle organik bir bağ oluşturmuştur. Şayet kendisini o coğrafyaya yakın görmeyen devletler birliklerinden ayrılarak (AB'den ayrılarak Brexit sürecini başlatan Birleşik Krallık örneğinde olduğu

gibi) kendine daha yakın hissettiği aktörlerle işbirliğini gerçekleştirmeye yönelik politikalar üretmeye başlamışlardır.

Sonuç olarak, toplumlar var olduğu andan günümüze dek gelen süreçte siyaset arayışında sırasıyla:

- Toplumsal örgütlenme gerçekleştikten Sanayi Devrimine kadar geçen süreçte salt yaderk stratejiler,
- Sanayi Devrimi ile başlayarak küreselleşme çağına kadar geçen süreçte yarı yaderk/özerk stratejiler,
- Küreselleşme çağı ile başlayan özerk stratejiler,
- Yaşanan ekonomik (2008-2012 Ekonomik Krizi) ve siyasi krizler (Arap Baharı, Brexit sürecinde İngiltere, Ukrayna İç Savaşı, vd.) sonucunda yeniden yarı yaderk/özerk stratejiler.

Yeniden yarı yaderk/özerk strateji dönülmesinin temel nedeni özerk stratejinin benimsendiği dönemde, siyaset birey merkezli “ben” temelinde şekillenmiştir. Ancak özerk strateji, bireyi yaşamını anlamlandırmakta zorlandığı gibi onun yalnız kalmasına da neden olmuştur. Uluslararası sistemin temel aktörü olan devletlerin güç kaybına uğraması ile siyaset arayışında yeniden ulus devlet toplumu üzerinde “biz” vurgusu ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla küreselleşme ile başlayan özerk stratejiler, devletlerin ulusal çıkarlarını olumsuz etkilemesi, politikacıların söylemlerini yarı yaderk/özerk strateji doğrultusunda gerçekleştirmesine neden olmaktadır.

Kaynakça

Anderson, Benedict. 1995. *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. Çev. İskender Savaşır. İstanbul: Metis Yayınları.

Arı, Tayyar. 2010. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. 6. Baskı. Bursa: Marmara Kitap Merkezi.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. 8. Baskı. Bursa: Marmara Kitap Merkezi.

Arslantürk Zeki, Mehmet Tayfun Amman. 2008. *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Aydın, Betül.1996. "Benlik Kavramı ve Ben Şemaları". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:8.

Bauman, Zygmunt. 2014. *Siyaset Arayışı*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

—————. 2016. *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

—————. 2017. *Akışkan Modernite*. Çev. Sinan Okan Çavuş. İstanbul: Can Yayınları.

—————. 2003. *Yasa Koyucular ile Yorumcular: Modernite, Postmodernite ve Entelektüeller Üzerine*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Metis Yayınları.

Griffths, Martin, Steven C. Roach ve M. Scott Solomon. 2011. *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*. Çev. CESRAN. Ankara: Nobel Yayınları.

Kissinger, Henry. 2006. *Diplomasi*. Çev. İbrahim H. Kurt. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Marx Karl, Engels Friedrich. 1968. *Alman İdeolojisi*. Çev. Selahattin Hilav. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Nye, Joseph S. 2003. *Amerikan Gücünün Paradoksu*. Çev. Gürol Koca. İstanbul: Literatür Yayınları.

Şenel, Alaeddin. 2011. *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Yılmaz, Muzaffer Ercan. 2013. *Savaş ve Uluslararası Sistem*. 2. Baskı. Bursa: Dora Yayınları.

Baylis, John. 2008. "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* Cilt:5, Sayı:18, 69-85.

Cezayirli, Gülay. 2004. “Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma”. *Erdem Dergisi* Cilt:14, Sayı 41, 29-57.

Çetin, Halis. 2002. “Liberalizmin Tarihsel Kökenleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* Cilt:3, Sayı:1, 79-96.

Çiftçi, Kemal. 2009. “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: “Rıza”ya Dayalı “Hegemonya”dan “İmparatorluk” Düzenine”. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:5, Sayı:10, 203-219.

Güleç, Cansu. 2015. “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *TESAM Akademi Dergisi* Cilt:2, Sayı:2, 81-100.

Hurmi, Ayşe Bahar. 2010. “Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi”. *Alternatif Politika Dergisi* Cilt:2, Sayı:1, 56-81.

İçli, Gönül. 2001. “Küreselleşme ve Kültür”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:25, Sayı:2, 163-172.

Kaygusuz, Canani. 2009. “Küreselleşme Çağında Barış: Kimle Nasıl?”. *Toplum ve Demokrasi Dergisi* Cilt:3, Sayı:5, 169-190.

Özdemir, Haluk. 2008. “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* Cilt:63, Sayı:3, 113-144.

Özmen, Seda. 2014. “Moses Mendelssohn ve Martin Luther’in Karşılaştırılmasına Dair Bir İnceleme”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* Cilt:3, Sayı:3, 554-570.

Sandıklı, Atilla ve Bilgehan Emekler. 2012. “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”. Ed. Atilla Sandıklı. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 3-67.

Serdar, İskender. 2015. “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış”. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies (JEMSOS)*. Cilt:1, Sayı:1, 14-38.

Tatoğlu, Emin. 2006. *Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi (1951-1995)*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Turgan, Erdem. 2013. “2008 Krizinin Avrupa Birliği Ülkelerine Etkisi ve Krizleri Önlemeye Yönelik Geliştirilen Mekanizmalar”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt:13, Sayı:1, 219-255.

Yıldırım, Süreyya. 2010. “2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* Cilt:12, Sayı:18, 47-55.

Elektronik

Claudet, Sophie. 23.09.2016. "Avrupa'da Sağ ve Aşırı Sağ Partilerin Yükseliş Sürüyor", *Euronews*. tr.euronews.com/2016/09/23/avrupa-da-sag-ve-asiri-sag-partilerin-yukselisi-suruyor.

Dede, Orhan. 10.05.2012. "6 Mayıs 2012: Yunanistan Tarihinin En Kritik Seçimleri", BİLGESAM. bilgesam.org/incele/740/-6-mayis-2012--yunanistan-tarihinin-en-kritik-secimleri/#.WSQp3uvyJIU.

Ergan, Uğur. 26.01.2009. "Obama O Cümlelerin İçini Doldurmalı", *Hürriyet Gazetesi*. hurriyet.com.tr/obama-o-cumlenin-icini-doldurmali-10854081.

İnalçık, Halil. 29.03.2006. "Tarih ve Politika", *Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 100. Yıl Salonu Tarih ve Politika konulu konferans metni*. dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/26/157.pdf.

Karabat, Ayşe. 25.01.2015. "Yunanistan Seçimleri: Siyasetin Dönüşü", *Al Jazeera Türk*. aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/yunanistan-secimleri-siyasetin-donusu.

Karakuş, Mustafa. 10.12.2010. "Afrika'nın Yeni Efendisi:Çin", *Hürriyet Gazetesi*. hurriyet.com.tr/afrikanin-yeni-efendisi-cin-16492568.

Tatar, Mehmet. 1998. "Costoriadis ve Toplumun Kuruluşu". *Birikim Dergisi*, Sayı: 108. birikimdergisi.com/birikim-yazi/3232/castoriadis-ve-toplumun-kurulusu#.WRSqQvnyjIV.

CNN Türk. 20.01.2011. "Kendini Yaktı Devrimin Sembolü Oldu!". *CNN Türk Web*, cnnturk.com/2011/dunya/01/20/kendini.yakti.devrimin.sembolu.ordu/603903.0/index.html.

Sözcü Gazetesi. 17.01.2017. "En Zengin 8 Kişinin Serveti Dünyanın Yarisına Eşit". sozcu.com.tr/2017/ekonomi/en-zengin-8-kisinin-serveti-dunyanin-yarisina-esit-1626127

Sputnik News. 12.03.2017. "Hollanda'da Protesto Eylemine Polis Müdahalesi". tr.sputniknews.com/avrupa/201703121027597649-hollandada-protesto-eylemine-polis-mudahalesi

United States Holocaust Memorial Museum. "Ulus Harekete Geçirme". ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007818